

Муниципалдыг бюджеттиг ниити билигнин албан чери
Шуй ортумак ниити билиг школанын Шуй суур муниципалдыг район
“Тыва Республиканын Бай-Тайга кожуун”

Школаның немелде
өөредилге харыылаар
башкызы көргөн.
Ооржак Р.Д.

Директорнун кижизидилге
талазы-биле оралакчызы
чөпшээрэн. 30.08.2024
Хертек Ш.М

Тыва дылга класстан дашкаар 10-гу класска
“Ог-бүле педагогиказы:үндезин тыва кижизидилге”
деп курстун ажылчын программазы

Программаны дээди категориянын
тыва дыл, чогаал башкызы Оолак
Алимаа Достай-ооловна тургускан.

Шуй суур. 2024 чыл.

Амгы үеде хөй национал күрүнелер боттарының шаандагы төөгүлүг эрги аттарын, бурунгу өгбелерден дамчып келген езу-чаңчылдарын катап эгидип, аныяк өскенни чонунга дөмей омур-дүрзүлүг, аажы-чангы, мозу-шынарлыг кылдыр кижизидеринче улуг сагышты салып эгелээн.

Бистиң республикада байдал база ындыг. Утгундуруп бар чыткан чанчылдарны эгидип, оларны чыып бижип, катап тургузуп турар, оларны өг-бүлеге, өөрөдилге черлериниң чада бүрүзүндө өөрөдилге-кижизидилгелиг ажылга калбаа –биле ажыглап эгелээн.

Бүгү чүве өг-бүледен эгелээр. Ада-иези, өгбелери ажы-төлдүн угу, дөзү болурундан ангыда, уругларның мөзү-шынарын хевирлеп, оларның угаан-медерелин сайзырадып, сөс- домаан чечен-мерген, чедингир кылдыр өөрөдир болгай. Ынчангаш өг-бүле – уруглар кижизидер эртемниң тыптыш келгениниң эге үндезини болуп, сайзырал, чадалар аайы-биле оон арга-дуржулгазы калбарып, нептереп эгелээн болгаш амгы үеде база-ла хүлээлгелерни күүседип турар.

Ажы-төл кижизидеринге, уругнуң кижизиг болурунга өг-бүлениң салдары улуг деп чүве билдингир. Аныяк өскенниң угаан-медерелиниң база мага-бодунуң быжып сайзыраар үези 16-18 харлыында оларга өг-бүле, өгбелер, аныяк өг-бүле, ажы-төл азыраар дугайында билиглер эргежок чугулазын барымдалааш, школаның 10-11 класстарына «Өг-бүле педагогиказы» деп эртемни өөрөдирин шиитпирлээн. Оң кол сорулгазы мындыг:

-өөреникчилерге ада-өгбелерниң угун, дөргүл-төрелдерин таныштырып, ындыг уткалыг кол билиглерни бээри;

-Өг-бүлениң кижизидикчисалдары: иекижи, адакижи;

- Өгбелер, ада-ие, ажы-төл, дөргүл-төрел, ук-ызыгуур деп билиишкиннерни билиндирер;

-ада-ие, ха-дунма, өг-бүле дугайында билиглерни оларны кижинин чуртталгазынга салым- хуузунга дээштиин салдарын оореникчилер угаап, билип шингээдири;

-оореникчилерни ажы-тол кижизидеринин кол утказы-биле национал аажы-чанга ооредири;

-бо оорөдилгелиг эртемнин дузазы-биле аныяк өскенге тускай мозу-шынарны, омур- хевирни дүрзүлээри. эптеп чазаары болуп турар;

-база-ла бо эртемнин дузазы-биле ада-иезинге, доргул-торелдеринге ынак боорун кижизидери. Ылангыя кол сорулга – ие кижиге, кыс кижиге мөгейип, чалбарып, ону камгалап, карактап чоруур кылдыр кижизидери;

-кол сорулганын бирээзи – устуку класстын оореникчилерин өг-бүле чуртталгазынга белеткеп, ол дугайында делгеренгей билиглерни бээри болур.

Ажыглаар литература:

1. Улусчу педагогика. -Тыванын номундурер чери. Кызыл, 1995ч.
2. Казырыкпай Б.О., Казырыкпай Б.Б. Эрчол. -Тыванын Ю.Ш. Кюнзегешаттыг номундурер чери. Кызыл, 2007 ч.
3. Казырыкпай Б.О., Казырыкпай Б.Б. Кыстынбудужу. -Тыванын Ю.Ш. Кюнзегешаттыг номундурер чери. Кызыл, 2007

№	Өөренир теманың ады	Шагы	Ай, хүнү	Капсырылга
1	Кирилде кезээ. Өг-бүле педагогиказын өөренириниң амгы үеде чугулазы.	1	03.09	
2	Өг-бүле– кижиниң ыдыктыг сүзүү.	1	10.09	
3	Өг-бүле–дээди сүзүк	1	17.09	
4	Өг-бүле педагогиказының эртемде туружу, сайзыралы	1	24.09	
5	Тыва улустун өг-бүле педагогиказы	1	01.10	
6	Я.А.Коменскийниң «Ие школазы»	1	08.10	
7	Тыва Республиканың өөредилге черлеринге кижиниң сүзүүн болгаш мөзү-шынарын кижизидип сайзырадырының концепциязы.	1	15.10	
8	Өг-бүле педагогиказының сайзыралы	1	22.10	
9	Лев Толстойнуң кижизидилгениң 10 дүрүмнери	1	05.11	
10	Тыва өг-бүле педагогиказы: укталган дестери, кол билиглери	1	12.11	
11	Г.Н.Волковтуң кижизидилге дугайында үзел-бодалдары	1	19.11	
12	Чанчыл, ёзулал, ужур	1	26.11	
13	Амгы тыва өг-бүлелерде сагыттынып турар ужурлар	1	03.12	
14	Өгбелер, ада-ие, ажы-төл, дөргүл-төрөл, ук-ызыгуур	1	10.12	
15	«Салгал ыяжы»	1	17.12	
16	Өгбелер.Өгбелерниң уругларга, ээлеринге хамаарылгазы, оларның кижизидилгеге, өг ажылынга киржилгези.	1	24.12	
17	Тыва чоннуң төрөлдежип чурттаар чаңчылы	1	14.01	
18	Ие төрели база ада төрели	1	21.01	
19	Ук-ызыгуурнуң кижизидилгеге салдары	1	28.01	
20	Өг-бүлениң кижизидикчи салдары: ие кижини, ада кижини	1	04.02	
21	Ие кижини–өг-бүлениң эгези, ооң үлегер-чижээ.	1	11.02	
22	Ада кижини–өг-бүлениң дөзү, ооң кижизидилгеге онзагай киржилгези, үлегери, салдары	1	18.02	
23	Ада-ие, өгбелер мурнунга уругларның хүлээлгелери, дузазы, арын-нүүрү.	1	25.02	
24	Тываның сураглыг чогаалчылары ава дугайында	1	04.03	
25	Төлевилел: «Авамның чагыглары»	1	11.03	
26	Төлевилел: «Ачам холу»	1	18.03	
27	Өг-бүлеге уруглар кижизидилгезиниң сүзүктери	1	25.03	
28	Тыва өг-бүлениң бурун шагдан бээр сүзүктери	1	01.04	
29	«Чаш уруг, кижини– дээди сүзүк»	1	08.04	
30	Күш-ажыл–кижиниң сүзүү.	1	15.04	
31	Кадыкшыл	1	22.04	
32	Кижиниң төрөөн чери (Ада-чурту) ыдыктыг.	1	29.04	
33	Бойдус–кижиниң сүзүү.	1	06.05	
34	Өг-бүле болгаш шажын-чүдүлгө	1	13.05	